

Etik, kontroll och arbetsmiljö
Hur vi kan lära oss arbeta med etiska frågor

Iordanis Kavathatzopoulos

Varför etik?

- Utveckling
- Föränderlighet
- Öppenhet
- Utsatthet

Organisationer och etik

- Värderingar viktiga för användbarhet
- Organisationsutveckling och problemlösning förutsätter fokus på värden och principer
- Etiken är viktig för människor, anställda, chefer, direktörer, branscher, samhällen

IT och etik

- Den nya tekniken är nödvändig, det moderna samhället skulle inte kunna fungera utan den
- IT påverkar på ett påtagligt sätt viktiga värden för människor och organisationer
- IT är formbar, man kan omvandla den till ett verktyg för nästan vad som helst
- Dess konsekvenser, både positiva och negativa, överträffar vida andra verktygs som människor hittills skapat

Etisk användbarhet?

- Etiska aspekter har en avgörande effekt på teknikens effektivitet och användbarhet
- Bra teknik ska inte skapa konflikter
- Bra teknik ska överensstämma med viktiga värden och intressen
- Lyckas inte tekniken med det vill inte folk använda den, oberoende av dess övriga användbarhet

5

Behöver vi etiken?

- Låg användbarhet, låga vinster
- Dålig service, inget förtroende
- Högre stress, dålig arbetsmiljö

Suboptimalitet: Inget spektakulärt men förödande i längden

6

Vad är moral och etik egentligen?

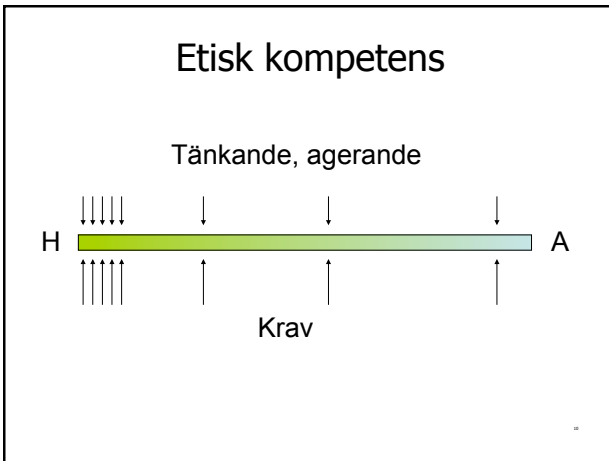
- **Innehållet:** "Att handla rätt är moraliskt och att handla fel är omoraliskt"
- **Valet:** "Moral och etik har att göra med möjligheten till val"

Hur gör vi?

- *Heteronomi:* Instinktivt, reflexmässigt, automatiskt, dogmatiskt, begränsat och auktoritetsberoende tänkande
- *Fördelar:* Snabbt, sparar resurser, ger trygghet, slipper ansvar
- *Nackdelar:* Dålig kontroll, chansning, svårt att förklara

Kan vi göra det annorlunda?

- *Autonomi:* Kritiskt sökande och systematiskt tänkande, överblick, helhet
- *Nackdelar:* Kräver tid, resurser och färdighet, skapar ångest
- *Fördelar:* Bra kontroll, insikt, ansvar, lätt att förklara



Är det lätt?

Vi har en begränsad hjärna, vi är vanevarelser, vi söker trygghet, men moraliska problem innebär särskilda svårigheter:

- Motstridiga värderingar avgör rätt och fel
- Moralisk kunskap är nödvändig men motsägelsefull, t ex dubbelmoralen
- Moralisk kunskap är alltid kopplad till starka känslor
- Innehållet viktigare än metoden
- Auktoriteter och gruppeffekter

Etisk otrygghet?

Reflektion över moraliska frågor innebär ett stort hot: *Livsviktiga myter kan punkteras*

- *Personer*: Lösa problem, utvecklas, men risk att förlora entusiasmen, bli desorienterad, vilsen, cynisk
- *Organisationer, samhälle*: Allt från att *slå larm* (civilkurage, modigt, ansvarsfullt, principfast) till att *kränka* andra personer eller viktiga principer (aningslöst, respektlöst, illojalt, fientligt, förräderi)

Vad behöver vi?

- *Etisk kompetens*: Veta hur vi ska lösa moraliska problem, hur vi ska tänka och reflektera
- *Etiska processer och mekanismer*: Grupper och organisationer som "vet" hur etiska frågor ska hanteras
- *Etisk trygghet*: Veta att vi kan hitta bra lösningar (dvs. veta att vår förmåga och vårt sätt att hantera moraliska problem räcker till, fungerar)

Utbildning, stöd, övningar

- Etisk uppmärksamhet
- Personliga färdigheter
- Organisationsprocesser att hantera etiska frågor
- Formulering av principer, regler och riktlinjer
- Etisk argumentation, dialog
- Tillämpning, uppföljning
- Etisk självförtroende, trygghet

Metoder och IT-verktyg

- Etiskt test, *ECQ*, för att mäta personers etiska kompetens, t ex vid urval
- Personligt stöd och coaching, datoriserat beslutsstöd, *EthXpert*
- Etisk index, *ETHIX*, för kartläggning och utvärdering, intervju och observationer
- Metoder för att arbeta med värdegrunder och etiska riktlinjer
- Mikrovärld, *Ethick* för att mäta och träna beslutsfattares etiska kompetens

Vad får vi?

- Bättre kontroll; säkra och trygga personer; bättre arbetsmiljö
- Etiska roller och processer leder till ökad kvalitet och produktivitet
- Tydlig etisk vägledning skapas och används
- Nöjda kunder och intressenter; dialog
- Kriser förebyggs men om de uppstår finns det beredskap att hantera dem
- Etisk utvärdering på person- och organisationsnivå

Några frågor

- *Anarki?* Kommer folk att hitta på vad som helst?
- *Lagen?* Kommer man att följa lagen och bestämmelserna eller kommer man att framkalla och legitimera avvikelser?
- *Rättssäkerheten?* Kommer alla att behandlas lika?
- *Arbetsmiljön?* Blir det turbulent, stressigt, konfliktfyllt och otrevligt?

Snarare tvärtom

Färdigheten och verktygen i kombination med lämpliga organisationsprocesser:

- underlättar kopplingen till de grundläggande principerna och reglerna,
- skapar enhetlighet och tydlighet,
- gör det mindre stressigt att hantera svåra problem,
- gör det lättare att förklara, motivera och hantera problem, konflikter och kriser
